

International Refereed Journal

Karaelmas Journal of Educational Sciences

Journal Homepage: ebd.beun.edu.tr

Dr. Rıza Nur Ministry of Education Activities¹

Melek ULUSOY²

Received: 03 December 2014, Accepted: 22 December 2014

ABSTRACT

In order to meet the needs of society while reaching the objectives of education a systematic way must be implemented. Political powers have seen the education as a branch of social change and transformation. From 16th century the education in the Ottoman Empire could not adapt to changing and evolving world conditions, starting with the Tanzimat reforms of education could not give the desired result. Mustafa Kemal Ataturk gave great importance to education and aimed that it is national and modern. Dr. Rıza Nur who is the first Minister of Education of the newly established Turkish State has served as Minister of Education between 6th May of 1920 – 16th December of 1920. In this study, in an era when the authority of the state was been strengthened, it is analyzed that the importance given to education and Dr. Rıza Nur's studies while his ministrante period according to the Turkish National Education.

Keywords: Dr. Rıza Nur, Education, Ministry of Education, TBMM.

EXTENDED ABSTRACT

In developed countries, the purpose of education; we wanted to gain by way of behavior to prepare individuals for life, and provide skills development is to become productive individuals. Social, cultural, political and ideological values, maintaining and training is realized by moving to the next generation. In the years of national struggle continued military victory as well as the success of education is also a permanent victory and the establishment of the new Turkish state was significant. Between the years of 1920-1930 was a period dominated by the nationalization of education. Mustafa Kemal Ataturk, the national structure of education in their own culture and our history concluded that the formation of a commensurate structure. 9 May 1920 at the Assembly of Turkey Grand Mill set education policy determined in this direction; confident, successful and productive in the world and is intended to train individuals who know him.

Born in 1878, Dr. Rıza Nur's family is Sinop residents. Although Rıza Nur, whose real name was used as a pseudonym the name and surname of the law has taken this name as a surname. Primary, secondary and high school education after the military who have completed medical school, an associate professor in 1905, became a professor in 1907. In the Ottoman Parliament in 1908 as a deputy of Sinop took place during the Second Constitutional Monarchy. Union and Progress Party on the grounds that the opposition was sent into exile. With the signing of the Armistice treaty returned home in the Ottoman Parliament was elected deputy of Sinop. Turks struggle for national liberation movement supporting Dr. Rıza Nur came to Ankara with his friends in the Grand National Assembly of Turkey has made important work as a deputy of Sinop.

In the Council of Ministers on 3 May 1920 the Minister of Education selected as created and the government has set educational goals in the program. Accordingly; training must include a structure of national and scientific, conscious, productive, which can make his own decisions, active individuals should be raised. A national training structure separate from the Ottoman ideology began to take shape. During this period, the Government of the Grand National Assembly of Turkey Ministry of Education, Department of Education of the Ottoman Empire, the Greeks invaded Anatolia in the region, including the General Directorate of Education in the education field has seen three different organizations. Declared the official language of the Greeks, while the Greek minister of education from school textbooks Ottoman Turkish word has to take off. Dr. Rıza Nur, and this organization has worked to combat negativity as much as possible, all the training has worked to gather under one roof in Anatolia. Darülmual some

¹ This study is an exploded Sinop Province Values Symposium 15-18 May 2013 Report submitted.

² PhD student, Gazi University, melekulusoy01@gmail.com

rooms of the building as the building of the Ministry of Education has been allocated, where a team formed to study the budget and work schedule has been established central organization. In this organization; primary, secondary, accounting, culture, records and statistics, there were apartments. Schools; primary, secondary and high schools graded, school names have to Turkish, Turkish language began preparing the dictionary, folk songs, proverbs and folk dances were tried to be determined and recorded. For less than the number of teachers of teachers exempted from military service have been voiced in parliament and this offer was accepted. Teachers' salaries could not be paid from wars and economic reasons, some were raised this issue in parliament solutions were sought. During this period in Russia, while sixty percent share of the budget allocated to education this percentage is a percentage of the difficulties is the biggest indicator. Sent orders to province timely payment of teachers' salaries has been requested. In this period of economic and social reasons, schools have been forced to close, it has been raised in parliament. Religious, conservative, and are exposed to the criticism of national education sector to avoid disruption to prevent the closure of schools have used all the means at the ministry.

Dr. Rıza Nur's ministry during the direct Ankara government depends on the places, 3,495 primary schools, 3,316 teachers 'training school, a full circuit of the fifth sultan, 32 maintenance, and 13 Teachers' College, while the village schools, the number is not known exactly. Is less than the number of teachers, unfavorable economic conditions, the ongoing war also brought about the closure of the school. Dr. Rıza Nur, between Turkey and Russia participated as a delegate to the talks in Moscow on 12 December 1920 and resigned the Ministry of Education, instead were selected. Dr. Rıza Nur, 8 months and 11 days has served the Ministry of Education. Limited opportunities in the all-time educational affairs has spent the Ministry of Education established the training program, identification of targets in this direction, conduct studies, the central organization of the establishment of continuity in order to ensure its best worked. Teachers have expressed difficulties in parliament; closing schools re-opened for continuing education studies were conducted. Ministry during the severe war conditions, economic impossibilities, hierarchical structure and organization of the reasons such as not fully formed done a great job in training activities not; but according to the objectives of the national government studies were carried out with success.

Dr. Rıza Nur'un Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyetleri¹

Melek ULUSOY²

Başvuru Tarihi: 03 Aralık 2014, **Kabul Tarihi:** 22 Aralık 2014

ÖZET

Eğitimin amacına ulaşarak toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için sistemli bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Siyasi iktidarlar eğitimi toplumsal değişimin ve dönüşümün bir kolu olarak görmektedir. Osmanlı Devleti'nde eğitim faaliyetleri, XVI. yüzyıldan itibaren değişen ve gelişen dünya koşullarına uyum sağlayamamış, Tanzimat'la birlikte yapılmaya başlanan eğitim reformları istenilen sonucu vermemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitime önem vermiş, eğitimin milli ve çağdaş olmasını hedeflemiştir. Yeni kurulan Türk Devleti'nin ilk Milli Eğitim Bakanı (Maarif Vekili) olan Dr. Rıza Nur; 6 Mayıs 1920 - 16 Aralık 1920 tarihleri arasında Maarif Vekili olarak görev yapmıştır. Bu çalışmada devlet otoritesinin sağlanmasına çalışıldığı bir dönemde eğitim faaliyetlerine verilen önem ve Türk Milli Eğitimi açısından Dr. Rıza Nur Bey'in eğitim bakanlığı döneminde gerçekleştirdiği faaliyetler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dr. Rıza Nur Bey, Eğitim, Maarif Vekâleti, TBMM.

1. Giriş

Bireylerin anlam arayışı yolunda onlara yol gösteren eğitim (Hesapçoğlu, 2008:99), genç insanları yeni ve demokratik bir topluma hazırlamakta, toplumun üretken bir ferdi haline getirmektedir. Bireye istedik özelliklerin kazandırılarak, yeteneklerinin uyumlu bir şekilde geliştirilmesinin amaçlandığı eğitim, iyi bir idareden yoksun kalırsa büyük zararlara yol açmaktadır (Kaya, 1984:13). Toplumsal rollerin öğrenilerek kurumsallaşmanın gerçekleştirilmesi, korunması ve devamının sağlanmasında eğitim önemli bir yer tutmakta; toplumsal ideoloji ve değerleri, siyasi ve sosyal teşkilatlanmayı sağlamaktadır (Yavuzer, 2001:103).

Yeni Türk Devleti'nin kurulmasında asker ordusu kadar eğitim ordusunun da önemli olduğunu belirten Mustafa Kemal Atatürk, kalıcı zaferlerin ancak eğitimle elde edilebileceğini (ASD, 1989) belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ihtiyacı olan insan gücünün yetiştirilmesinde, ekonomik, sosyal ve siyasi kalkınmanın sağlanmasında hükümetin en önemli ve verimli görevinin eğitim işleri olduğuna dikkat çekilmiştir (MEB, 1993:11-12). Sermayenin ve doğal kaynakların kullanılarak kalkınmanın ve ilerlemenin gerçekleşmesi eğitilmiş insanların becerisi ile mümkün olmaktadır (Kaya, 1984:11).

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da toplanmasından, 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in ilanına dek geçen süre, cumhuriyet dönemi eğitim sistemine geçiş süreci olarak kabul edilmektedir. Türk eğitim tarihi açısından cumhuriyet dönemi, eğitim anlayışında değişim ve gelişmelerin olduğu bir dönemdir. Eğitim devlet kontrolüne alınarak dini eğitim terk edilmiş, çağdaş eğitim anlayışı ile gelişmeler ve uygulamalar yakından takip edilmiş, dünya ile bütünleşme sağlanmıştır. (Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası, 1980:31). Cumhuriyet döneminde eğitimin millileşme dönemi (1920-1930) olarak adlandırılan bu dönemde (Ergün, 2006:57-73) milletin gerçek kurtuluşunu eğitimden elde edilen başarılarla gören Atatürk; "...şimdiye kadar izlenen öğretim ve eğitim usullerinin milletimizin geri kalma tarihinde en önemli bir etmen olduğu kanısındayım. Onun için bir milli eğitim programından söz ederken, varlığımızla hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkenlerden tamamen uzak milli özümüz ve tarihimizle orantılı bir kültür amaçlıyorum" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006:19-21) demektedir, milli mücadelenin verildiği yıllarda eğitimin milli bir yapıda yeniden şekillenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Aslan, 2001:61). Mecliste 3-4 Mayıs 1920'de yapılan seçimlerle İcra Vekilleri Heyeti üyeleri seçilerek vekiller çalışmalarına başlamışlardır. 9 Mayıs 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunan eğitim programında; modern okullarda çocuklara milli ve dini bir eğitim verilerek; kendine güvenen, üretken, iş kurabilen, kendi kültürünü ve dünyayı yakından tanıyan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Ekinci, 1994).

¹ Bu çalışma Sinop İli Değerleri Sempozyumu 15-18 Mayıs 2013'de sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Doktora öğrencisi, Gazi Üniversitesi, melekulusoy01@gmail.com

1.1. Dr. Rıza Nur

1878 yılında Sinop'ta doğan Dr. Rıza Nur'un babası, Sinop eşrafından kunduracı Mahmut Zeki Bey, annesi ise Sinoplu Zarflıoğlu ailesine mensup Hacerâ Hanım'dır. Bilinen en eski akrabası Hacı İbrahim Bey olup, Sinop Kalesi dizdarı olarak görev yapmıştır. Hacı İbrahim Bey'in oğlu Mustafa Bey, kale içindeki camide imamlık yaptığı için Dr. Rıza Nur'un ailesi İmamoğlu lakabı ile anılmıştır. Dr. Rıza Nur ailesinin halis Sinoplu ve Türk olması ile her zaman iftihar etmiştir (Nur, 1969). Ailesinin Rıza ismini koyduğu Dr. Rıza Nur, İstanbul'da Tıbbiye'de okurken Nur ismini mahlas olarak kullanmış ve daha sonra da bu mahlası soyadı olarak almıştır (Sançar, 1954).

Dört yaşında Sinop Kapan'da ilkokula başlayan Dr. Rıza Nur; Sinop Büyük Cami'deki Rüştüye Mektebi'ni bitirdikten sonra eğitim hayatına İstanbul'da devam ederek 16 yaşında Soğukçeşme Askeri Rüştüye'sinden mezun olmuştur. Asker olmak isteyen Dr. Rıza Nur, babasının doktor olması yönündeki ısrarları sonucu Tıbbiye İdadisi'ne kaydolmuş, 1895'te buradan mezun olarak Askeri Tıbbiye'ye devam etmiştir. Bu okulu 1902'de yüzbaşı olarak bitirmiş ve Alman Profesör Dayka'nın asistanı olarak Gülhane'de çalışmaya başlamıştır (Nur, 1969). Gülhane'de; 1903'te Kolağası, 1905'te doçent (muallim muavinliği), 1907 yılında profesörlüğe yükselmiştir (Tanyu,1962).

1908 yılında İkinci Meşrutiyet döneminde Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Sinop milletvekili olarak görev yapan Dr. Rıza Nur, İttihat ve Terakki Partisi'ne muhalif bir çizgi izlemiş (İkdam, 12 Mart 1909) ikinci seçimlerde milletvekili seçilememiştir. Balkan Savaşı'nda doktor olarak bulunduğu sırada muhalefetinden dolayı hakkında idam cezası verilmiştir. İdamını beklerken ziyaretine gelen Cemal Paşa "kalemizden kan ve zehir damlıyor sizi hudut haricine çıkaracağız" diyerek cezasının sürgün olduğunu belirtmiştir. Sürgünde; Mısır, Cenevre ve Nis'te bulunan Dr. Rıza Nur Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ile 1918 yılında yurda dönmüştür. Milli mücadelede İzmir Müdafai Hukuk Cemiyeti'ne yardım etmeye çalışmış, ateşkesten sonra kurulan Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Sinop milletvekili seçilmiştir. İstanbul'un işgal edilmesini mecliste protesto ederek, Yusuf Kemal Tengirşek ile birlikte Ankara'ya gelmiş, milli mücadeleye destek vermiş ve 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'nde Sinop milletvekili olarak seçilerek önemli çalışmalarda bulunmuştur (Nur, 1969). TBMM'de birinci ve ikinci dönem Sinop milletvekili olan Dr. Rıza Nur Lozan görüşmelerine katılmış; Maarif, Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili olarak görev yapmıştır (Tekin, 2011).

2. Yöntem

Bu çalışmada; nitel araştırma deseni benimsenmiş, araştırma verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2002:140-142)

3. Bulgular

23 Nisan 1920 'de, TBMM'nin Ankara'da toplanmasını izleyen günlerde, yeni kurulan Türk Devleti'nin yönetimi için gerekli olan bakanlıklar kurulmaya başlanmıştır. TBMM İcra Vekilleri'nin Suret-i İntihabına Dair, 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 Numaralı Kanunla Maarif Vekâleti kurulmuştur (Güçlüol, 1983). Sinop milletvekili Dr. Rıza Nur 3 Mayıs 1920 tarihinde 11 bakandan oluşan İcra Vekilleri Heyeti'nde Maarif Vekili olarak seçilmiştir. Mecliste, Maarif Vekili seçimi sırasında oylama üç kez yapılmış ve Dr. Rıza Nur 64 salt çoğunluğa karşı 65 oy almıştır. Oylama sonunda yaptığı konuşmasında; üçüncü oylamada seçilmesinin parlamenter yapının bir gereği olduğunu, ancak; kendisi hakkında bir tereddüt olma ihtimaline karşı istifa ettiğini açıklamıştır. Yerine ise adaylıkta rakibi olan Hamdullah Suphi Bey'in yeterli ve layık olduğunu söyleyerek tavsiye etmiştir. Hamdullah Suphi Bey ise Maarif Vekâleti'ne seçilmek üzere iki aday olduğu için böyle bir durumun yaşandığını belirterek, meclise düşen görevin Dr. Rıza Nur'a olan itimadın beyan edilmesi olduğunu söylemiş, yapılan oylama sonucu Dr. Rıza Nur Maarif Vekili görevini kabul etmiştir (TBMM,1959:217).

Maarif Vekili olarak Dr. Rıza Nur 9 Mayıs 1920'de mecliste okuduğu hükümet programında maarif işlerindeki amacı şu şekilde belirtmiştir: " Maarif işlerinde amacımız, çocuklarımıza verilecek eğitimi her anlamı ile dini ve milli bir hale koymak ve onları hayat savaşında başarılı kılacak, dayanaklarını kendi benliklerinde bulunduracak teşebbüs kudreti ve kendine inanma gibi karakter verecek, üretici bir fikir ve

şuur uyandıracak bir seviyeye ulaştırmak; bütün okullarımızı en bilimsel ve en modern olan bu temel ile sağlık kurallarına göre yeniden düzenlemek ve programlarını ıslah etmek; milletin karakterine, coğrafi şartlara, tarihi geleneklerimize, sosyal bünyemize uygun bilimsel ders kitapları meydana getirmek; halk kütlesinin sözcüklerini toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, milli şuurunu geliştirici tarihi, edebi ve sosyal eserleri, uzmanlarına yazdırmak; eski eserleri kütüğe geçirmek ve korumak; Batı'nın ve Doğu'nun bilimsel ve teknik kitaplarını dilimize çevirmek; kısaca bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etken olan eğitim işlerinde dikkat ve özel bir gayretle çalışmaktır. Bugün ise, ilk işimiz mevcut okulları iyi bir şekilde idare etmektir" (TBMM,1959:242). Dr. Rıza Nur'un açıkladığı eğitim politikasında Osmanlı ideolojisinden ayrı milli bir eğitim sistemine geçileceğinin sinyalleri verilmiştir. Programı açıkladıktan sonra, şimdilik pek fazla bir şey yapılamayacağını dile getiren Dr. Rıza Nur, şartlar düzelene dek eldeki mevcut durumun korunması ve iyi idare için çalışacaklarını sözlerine eklemiştir (TBMM, 1959:243).

Dr. Rıza Nur vekil olduktan sonra yeterli bina olmadığı için Darülmualimin binasının odalarından bir kaçını Maarif Vekâleti yapılmıştır (Nur, Ellison, 2007). Darülmualimin'in o yıl açılmaması tepkiyle karşılanmış, mecliste sorulan sorular karşısında Dr. Rıza Nur; "hâlbuki efendiler, Maarif Dairesi oraya geçmekle bir zarar vermezdi. ...Mektep yalnız bundan dolayı açılmadı değil. Muvazenei hususiye tahsisat vermiyordu. Sonra efendim, yalnız Maarif Dairesi değil, Sulh Mahkemesi orada, bilmem ne orada, biz bir taraftan çıkarmaya çalıştık, diğer taraftan haberimiz yokken gelmiş birisi levha asmış, işgal etmiş..."(TBMM, 1959:98) diyerek okulun açılmamasına sebep olarak sadece Maarif Vekâleti'nin gösterilemeyeceğini dile getirmiştir. Bu dönemde, olumsuz şartlardan dolayı devlet işlerinin birçoğu bu binada yapılmıştır.

Milli Mücadele'nin devam ettiği yıllarda iki eğitim bakanlığı; Ankara'da Maarif Vekâleti, İstanbul'da Maarif Nezareti çalışmalarını sürdürmüştür. İstanbul'da, 1920 Nisan ayından 1920 Temmuz ayına dek Maarif Nazırı olarak görev yapan Rumbeyoğlu Fahrettin, okul kitaplarından Türk sözcüğünü çıkarttırmış, yerine Osmanlı kelimesinin kullanılmasını istemiştir (Akyüz, 2012; Bulut, 2010). Aynı dönemde Adana'da Fransız komutan Bremond; Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının yanlış yolda olduklarını söyleyerek okulları kapattırmıştır (Akyüz, 2012). Yunanlılar ise işgal ettikleri bölgelerde kendilerine bağlı Anadolu Eğitim Genel Müdürlüğü'nü kurmuşlardır. Böylece Yunan işgali altında bulunan bölgelerdeki okullar Yunan Hükümeti'ne bağlanmıştır. Yunanlıların Anadolu'ya gönderdiği eğitim genel müdürü özel ve resmi okulları bir çatı altında toplayarak dil dersleri ile tarih öğretimini değiştirmiş ve Rumca'yı resmi dil ilan etmiştir (Ergün,1982). Bu olumsuz durumlar karşısında Dr. Rıza Nur vekâleti süresince bakanlığın merkez teşkilatını oluşturmaya çalışmış, merkezi yapı ile ilgili olarak TBMM'de üyelere şu açıklamada bulunmuştur: "...Efendiler, bir kadro tertip ettim. Maarifin merkez teşkilatını ikmal ettim. Hatta bütçesini de yaptım. Teşkilatı, Heyet-i Vekiliye takdim ettiğim gibi, bütçesini Maliye Vekaletine verdim. Oradan getirtebilirsiniz. Ben ne kalem-i mahsus bıraktım, müsteşar yoktur. Belki İstanbul'da 200 kadar kimseden müteşekkil olan Maarif Heyet-i Merkeziyesi'nin yerine üç heyeti fenniyeden mürekkep ve yirmi birer kişiden ibaret olan bir heyet teşkil ettim. Bu günlerde 21 kişiden altısını da tayin etmedim. 15 kişi ile idare ediyorum. Sabahleyin uykumu terk ediyorum. (...) Uzak yerden geliyorum. Müsteşarlığa da kalemi mahsus müdürlüğünü de her şeyi ben yapıyorum..." (TBMM, 1959:12).

Yeni kurulan merkez teşkilatında; İlköğretim, Orta Öğretim, Muhasebe ve Hars Müdürlükleri ile Sicil ve İstatistik Dairesi bulunmakta idi (İnan, 1983). Ayrıca eski eserlerin korunmasına özen gösterilerek Türk Âsarı Atika (eski eserler) Müdürlüğü kurulmuştur (Gerçek, 1999). Bu dönemde; okullara ilk, orta ve lise isimleri verilmiş, çoğu okul ismi Türkçeleştirilmiş, Türk Dili Sözlüğü'nün oluşturması için çalışmalar başlatılmış, halk türküleri, atasözleri ve halk oyunlarının kayıt altına alınarak gelecek nesille aktarılması amaçlanmıştır. (Nur, Ellison, 2007:60).

Milli Mücadele döneminde eğitim alanında karşılaşılan önemli sorunlardan biri öğretmen sayısının az olmasıdır. İstanbul'daki öğretmenler Anadolu'ya geçememiş, Anadolu'daki öğretmenler eğitim öğretim için yetersiz kalmıştır. TBMM' deki oturumların tutanakları da öğretmenler tarafından tutulmuştur (TBMM,1959:480). Dr. Rıza Nur vekâletin 40.000 yeni öğretmene ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (TBMM, 1959:100). Öğretmenlerin askere alınması mecliste gündeme gelmiş "... memlekette düşmanla nasıl çarpışıyorsak, cehaletle de öyle mücadele etmek bize borçtur" diyen Karesi Mebusu Vehbi Bey öğretmenlerin askerlikten muaf tutulmaları gerektiğini ifade etmiştir. Bursa mebusu Muhittin Bey de öğretmenlerin sayısının az olduğuna dikkat çekerek öğretmen okulu öğrencilerinin ihtiyaç ortaya çıkıncaya kadar askerlik hizmetinden muaf tutulmalarını istemiştir (TBMM, 1959:27). TBMM 'de yapılan

görüşmeler sonucu askere olan ihtiyacın fazla olmasına karşın öğretmenler ve öğretmen okulu öğrencileri askerlikten muaf tutulmuşlardır. Maarif Vekâleti öğretmen sayısını artırmaya yönelik çalışmalar yapmış, Çorum'da ve Kırşehir'de nehari (gündüzlü) darülmualimin kurularak daha az masrafla öğretmen yetiştirme hedeflenmiştir.

Mevcut çalışan öğretmenlerin maaşlarını alamaması Vekâleti olumsuz etkilemiştir. Lazistan mebusu Ziya Hurşit Bey, Dr. Rıza Nur'un eğitim alanındaki düşüncelerini beğenip takdir ederken, eğitim çalışanlarının maaşlarının gündeme getirilmemesinden yakınmıştır. Öğretmenlerin maaşlarını zamanında alamadığını, maaşların öğretmenler için çok az olduğunu söyleyen Ziya Hurşit Bey, Türkiye'de eğitimin namuslu bir sınıf olduğunu ve mali olarak desteklenmesi gerektiğini söylemiştir. Dr. Rıza Nur, öncelikli olarak devletin içinde bulunduğu tehlikeden kurtulması gerektiğini söyleyerek, eğitim alanında ve tüm devlet dairelerindeki mali sorunların düzeltilmesinin öncelikli hedefleri olduğunu belirtmiştir (TBMM,1959:243). Osmanlı Devleti'nde, Darülfünun ve orta dereceli okulların giderleri devlet bütçesinden karşılanmakta iken; vilayetteki ilkokul, idadi ve darülmualiminlerin gideri hususi bütçeden (yerel yönetimlerin bütçesinden) karşılanmıştır (Başar, 2004:62). Her vilayetin tahsildarlarının halktan topladıkları vergiler içerisinde "hisse-i maarif" vergisi ile öğretmen maaşları ödenmiştir. Bu sistem savaşlarla birlikte aksamaya başlamış, vergiler düzenli olarak toplanamamış, birçok okul kapatılmış ve öğretmenler uzun süre maaşlarını alamamışlardır (TBMM,1959:317).

Maarif Vekâleti'nin, öncelikle maaş sorununa çare arayacağını belirten Dr. Rıza Nur, taşradaki ilkokul öğretmenlerinin neden maaş alamadıklarını incelemiş ve hisse-i maarif vergisinin toplanmadığını, toplansa da başka alanlarda kullanıldığını tespit etmiştir (TBMM, 1959:317). Öğretmen maaşlarında yaşanan bu güç olayların ana nedeni memleketin ekonomik durumunun kötü olması ve halkın vergi ödeyememesidir. Maarif Vekâleti'nin görevinin diğer bakanlıklardan daha ağır olduğunu söyleyen Dr. Rıza Nur, eğitim bütçesinin yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Rusya'da eğitime ayrılan bütçe yüzde altmış iken, bizde bu oranın yüzde bir olduğunu söyleyerek, ödenek azlığına dikkat çekmiştir (TBMM, 1959:208). Mecliste ilkokul öğretmenlerinin genel bütçeden maaş alabilmeleri için yasa tasarısı hazırlanmış ancak gerekli ödenek olmadığı için uygulanamamıştır (Ergün, 1982).

Bu dönemde (1920) doğrudan Ankara Hükümeti'ne bağlı yerlerde, 3495 ilkokul (bunlardan %20 si kapalı), 3316 öğretmen okulu (1511'i Muallim Mektebi çıkışlı değil), tam devreli 5 sultani (ilk orta lise 12 yıllık), 32 İdadi (9 yıllık), 13 Muallim Mektebi (ilkokul sonrası 5 yıllık) bulunurken, köy okullarının sayısı ise tam olarak bilinmemektedir (Sakaoğlu, 1992:14). Öğretmen sayısının az olması, ekonomik şartların elverişsizliği okulların kapanmasını da beraberinde getirmiştir. Okulların kapanma sebebini dini çevreler, okullarda namaz kılınmadığı için halkın okullara olumsuz gözle bakmasına bağlamış, okulların dini temellere dayanarak ananelere saygı göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Milliyetçi çevreler ise okulları çocukları hayata hazırlamada yeterli bulmadıklarını dile getirerek, gençleri bir meslek sahibi yapmadığı için okulların boş kaldığını söylemişlerdir (Başgöz, 1995:56). Dr. Rıza Nur okulların kapanmaması için gerekli çalışmaların yapıldığını bu konuda halkın da desteğinin gerektiğini belirtmiştir (TBMM, 1959:283). Dr. Rıza Nur, Türkiye- Rusya arasında yapılan Moskova görüşmelerine delege olarak katılmış ve 12 Aralık 1920 tarihinde Maarif Vekilliği görevinden çekilmiş, yerine Hamdullah Suphi Tanrıöver Bey seçilmiştir.

4. Sonuç

Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlatılan milli mücadele sırasında eğitim çalışmaları göz ardı edilmeyerek büyük bir hızla devam etmiştir. Çağdaş eğitim anlayışını benimseyen Maarif Vekâleti; eldeki imkânsızlıklara rağmen çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dönemde eğitimde takip edilen en önemli ilke millilik ilkesi olmuştur. Maarif Vekâleti milli ve manevi değerlerle halkın ve devletin kurtulacağına inanmıştır. Yeni Türk Devleti'nin kuruluş aşamasında eğitime verilen önem, meclisin tutumu ve vekâletin çabaları dönemin genel eğitim politikasına ışık tutmuştur.

Dr. Rıza Nur, 8 ay 11 gün süren Maarif Vekilliği boyunca tüm zamanını eğitim işlerine harcamış, Maarif Vekâleti'nin kuruluşu ve merkez örgütünün oluşturulması için elinden gelen tüm çabayı göstermiş, eğitim öğretim programını oluşturmaya çalışmıştır. Öğretmenlerin sıkıntıları mecliste dile getirilmiş, kapanan okulların tekrar açılarak eğitim öğretime devam etmesi için çalışmalar yapılmıştır. Vekâleti döneminde, ağır savaş koşulları, ekonomik imkânsızlıklar, hiyerarşik yapının ve örgütlenmenin tam olarak

oluşmaması gibi nedenlerle eğitim faaliyetlerinde çok büyük işler yapılamamış; ancak milli hükümetin hedeflerine uygun çalışmalar başarı ile sürdürülmüştür.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2013). Türk eğitim tarihi. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aslan, Y. (2001). TBMM hükümeti kuruluşu, evreleri, yetki ve sorumluluğu. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (2006). C.I. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Başar, E. (2004). Milli eğitim bakanlarının eğitim faaliyetleri (1920-1960). Ankara. Milli Eğitim Basımevi.
- Başgöz, İ. (1995). Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve atatürk. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Bulut, A. (11 Temmuz 2010) "İhanetin kapısı ve rumbeyoğlu fahrettin". Yeniçağ.
- Ekinci, Y. (1994). Hükümet siyasi parti programlarında milli eğitim. Ankara. Tekışık Webofset.
- Ergün, M. (1982). Atatürk devri türk eğitimi. Ankara. Ocak Yayınları.
- Gerçek, F. (1999). Türk müzeciliği. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Güçlüol, K. (1983). Cumhuriyet döneminde eğitim, milli eğitimde teşkilâtlanma. İstanbul.
- Hesapçioğlu, M. (2008). "Türkiye'de cumhuriyet dönemi eğitim İdeolojisi", Liberal Düşünce, Kış, 87-100.
- İnan, M. R. (1983). Cumhuriyet döneminde eğitim, 1920'lerde türk milli eğitimi. İstanbul.
- Kaya, Y. K. (1984). İnsan yetiştirme düzenimiz. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Mili Eğitim Bakanlığı (1993). Atatürk'ün I. maarif kongresi açış konuşması. Milli Eğitim Dergisi, Türkiye Cumhuriyetinin 70. Yılı Özel Sayı, 125.
- Nur R., Ellison, G. (2007). İlk meclisin perde arkası. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Nur, R. (12 Mart 1909). "Görüyorum ki iş fena gidiyor". İkdâm.
- Nur, R. (1967). Hayat ve hatıratım. C.1. İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- Sançar, N. (1954). "Dr. rıza nur ve sinop kütüphanesi", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 3(2): 200-204.
- Tanyu, H. (1962). "Zamanın tüketemediği rıza nur", Orkun, Rıza Nur Özel Sayısı, 1(8), 7-8.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(1), s.27.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(3), s.317.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(12), s.217.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(13), s.242.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(13), s.245.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(41), s.12.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(86), s.98.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 1(134), s. 283
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 2(78), s.480.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 5(80), s.100.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1959). Zabıt Ceridesi, 6(101), s.208.
- Tekin, G. (2011). Sıhhiye ve muavenet-i içtimaiye vekaleti'nden sağlık bakanlığı'na (1920-2000). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yavuzer, H. (2001). Çocuk ve suç. İstanbul: Remzi Kitabevi.